

SVALBARD - ET NABOLAND

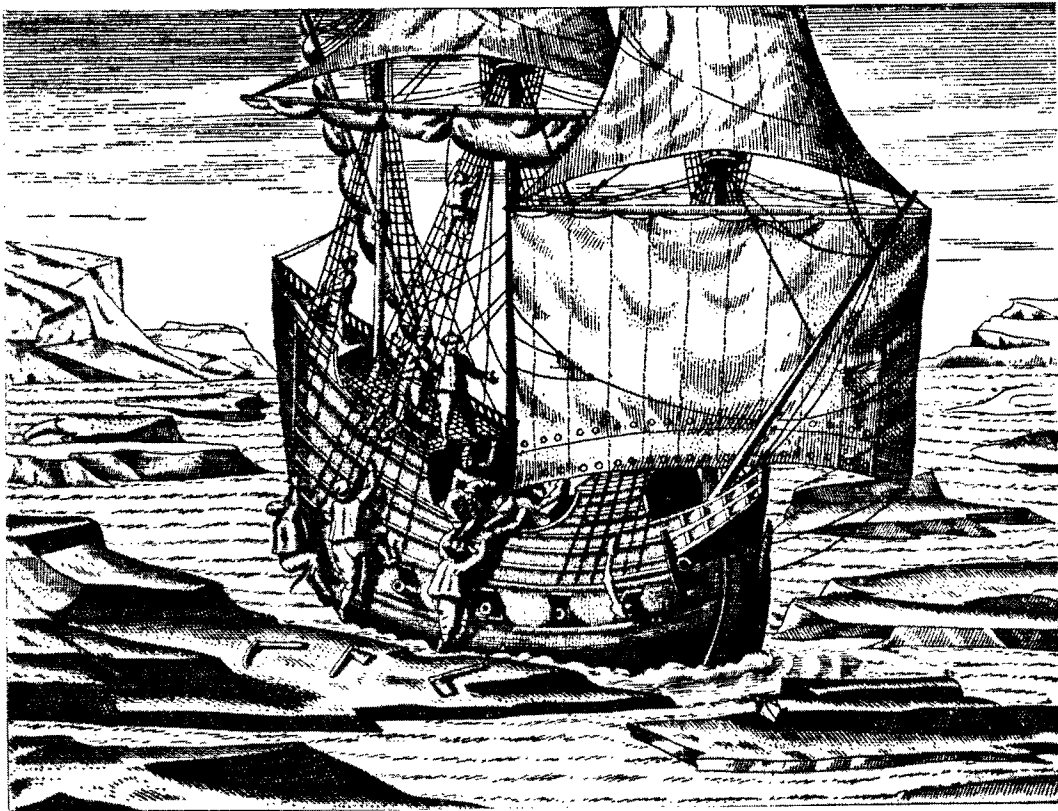
Af stud. mag. *George Nellemann*

Den store interesse for at finde nye sejlruiter for verdenshandelen, som opstod i det 15.-16. århundrede, førte til mange opdagelser i polarlandene; men Grønland blev i og for sig ikke „opdaget“, da Pining og Pothorst i 1470'erne gjorde landgang på kysten, for selv om forbindelsen havde været afbrudt, levede endnu traditionen om landets nordiske befolkning. Den egentlige genopdagelse af Grønland, som fik nogen betydning, kom først med Martin Frobishers besøg i 1576.

20 år senere opdagede hollænderen Willem Barents en arktisk øgruppe øst for Grønland, som han på grund af de forrevne bjerge kaldte Spitsbergen. Nogle vil også om dette fund sige „genopdagelse“: en notits i de gamle islandske annaler og en kursforskrift i Landnamaboken har givet anledning til den teori, at Spitsbergen er identisk med de gamle islændinges Svalbarde, fundet i 1194. Det er disse forhold, der har fået nordmændene til at overføre det gamle navn på øgruppen, således at vore dages Svalbard omfatter Spitsbergengruppen, Bjørneøen og nogle få andre småøer i området. Berettigelsen af denne antagelse er endnu omstridt, og kun arkæologien vil kunne bevise de gamle nordboers eventuelle fangstrejser til Spitsbergen. Men selv om man kan strides om det historiske grundlag for navnet, kan ingen benægte, at det er et velegnet, beskrivende navn: Svalbard - den kolde kyst.

Set fra et europæisk synspunkt havde de to lande, Svalbard og Grønland, nogenlunde samme status indtil Hans Egede 1721 startede den grønlandske mission. Men dermed er overensstemmelserne også slut. Den afgørende forskel mellem de to lande er, at Svalbard ikke havde nogen oprindelig befolkning, og der var derfor intet grundlag for at anlægge missionsstationer eller handelssteder; af denne grund varede det også lang tid, før øgruppen fik en fastboende befolkning. Det er denne kendsgerning, der betinger den senere udvikling.

1607 opdagede den engelske søfarer Henry Hudson, at der var rige forekomster af grønlandshval langs Svalbards kyster, og hermed blev øgruppen for alvor draget

De Veer's illustration til en hændelse under Barents rejse i 1596, den rejse under hvilken Spitsbergen blev opdaget.

ind i historien. Gennem et par hundrede år blev der drevet ihærdig hvalfangst i området. Hollændere og englændere, tyskere og svenskere, franskmænd og baskere, og ikke mindre dansk-norske hvalfangere kappedes og stredes om de dorske og letfangelige grønlandske hvaler.

Striden om suveræniteten og fangstretten begyndte også. Englændere og hollændere påberåbte sig opdagelsen, og Christian den Fjerde gjorde, ud fra den dagældende opfattelse af Svalbard som en landfast del af Grønland, krav på landet som en del af det gamle norske skatteland.

Det blev en urolig tid med væbnede sammenstød og opbringelser, men man nåede dog til en slags deling, således at englændere og hollændere fik hver sit område, medens de dansk-norske skibe blev tolereret over det hele i kraft af det gamle suverænitetskrav. Alle andre søgte man at holde væk.

På Svalbards kyster anlagdes i denne tid landstationer for hvalfangere, på hvilke man ved hjælp af de rigelige mængder af sibirisk drivtræ udbrændte tran i store ovne, hvis ruiner sine steder kan ses den dag i dag. Størst var den hollandske

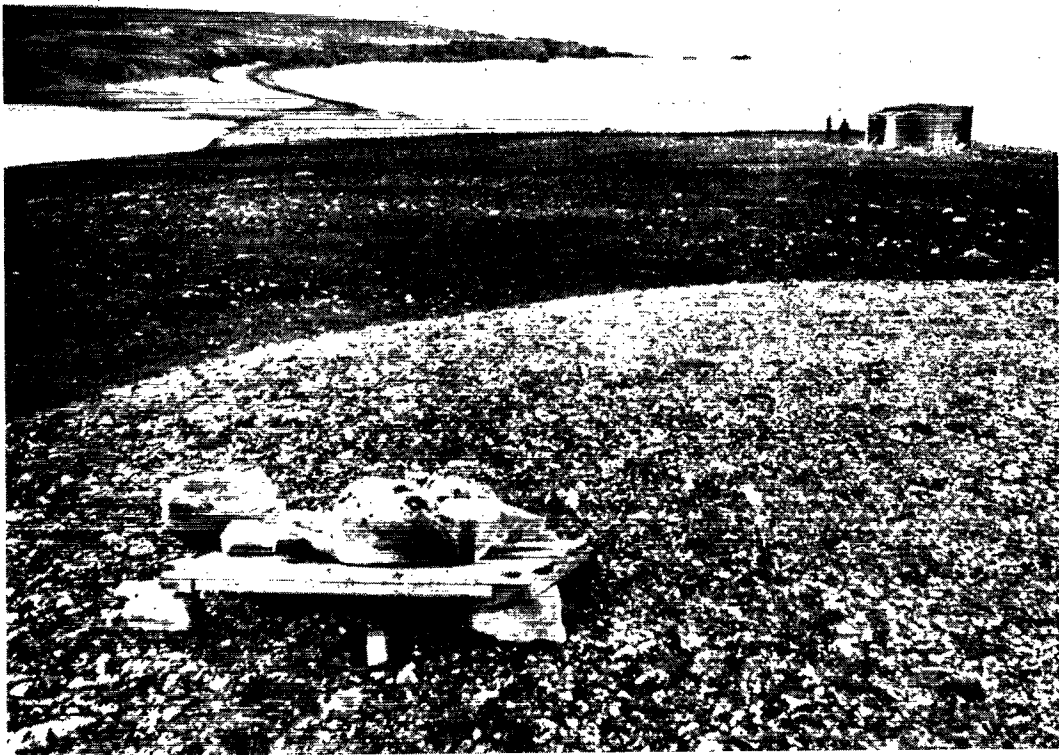

*Under dette pompose bjerg boede den russiske munk Starostin i 30 år.
Bådene i forgrunden tilhører en gammel norsk fangstmand, Hilmar Nøis, der har sat sig det mål
at overgå Starostin ved at holde skansen i 33 år.*

Foto: Nellemann

by Smeerenburg ved hovedøens nordvesthjørne. Her udfoldede der sig et broget liv omkring de institutioner, en hvalfangerflåde behøver, værksteder, handelsboder, kirke, kro og bordel. Men hvor rigt livet end udfoldede sig i den lyse tid, blev det kun til et sommerland - ingen overvintrede frivilligt.

De første, der bosatte sig fast på Svalbard, var de russiske fangstfolk. Disse var udsendt af redere i Nordrusland, købmænd eller klostre, der hver sommer udsendte skuder, der bragte forsyninger og afløsningsmandskab og tog pelsværk, hvalrostænder og -huder med tilbage. Fangstmændene havde større hovedstationer med flere huse, hvortil der sluttede sig en række bistationer, alle byggede af svære tømmerstokke. Et af de vigtigste dyr var rendyret, for efterårets renjagt skulle levere det væsentlige af vinterprovianten. Svalbardrenen, en lille, hårdfør race, var let at nedlægge, fordi den ikke før menneskene kom havde haft væsentlige fjender, der havde lært den at være sky. Dette har da også ført til, at stammen nu næsten er udryddet ved hensynsløs jagt. De få, der er tilbage, er totalfredede.

*Linné-Elvens udmunding i Isfjorden, et af Svalbards gunstigste fangstområder.
Ved skrænten en moderne fangsthytte og i forgrunden en sammenklappet rævefælde.*

Foto: Nellemann

Et godt indtryk af disse fangstfolks liv får man gennem de udgravninger, en fællesnordisk ekspedition foretog i sommeren 1955. Den lokalitet, man havde udvalgt sig, Russekeila, ligger ved en af Svalbards meget få lakseelver, Linné elven, der munder ud i en lagune tæt indenfor Isfjordens munding. Stedet har alle de fordele, en fangststation kan have på Svalbard, laksevand, bagland med rener og en stor bugt, i hvilken hvidfiskene kommer ind i flokke. Yderligere er der her tæt indenfor fjordmunden rigelige mængder af drivtræ til hytternes opvarmning. Dette gunstige sted har da også været beboet mange gange senere, hvilket hyttetomter og svære møddingslag tydeligt viser.

De gamle russiske ruiner tegnede sig som en rektangulær tømmeramme i mosset, men ved afdækning af området viste der sig at være ikke mindre end 7 selvstændige rum i det centrale kompleks, og dertil udhuse. De enkelte rum røbede gennem fundene ofte deres funktion. Opholdsrummet med spillebrikker, sko, tøjrester o. s. v., og ikke mindst interessant var fangstredskaberne, der var repræsenterede

ved kraftige smedede lanseblade, bøsseflint, stillepinde til fælder og træflydere til net. Forrådsrummet indeholdt foruden utallige lerkarskår også to så godt som hele trætønder, og et rum med et stort ildsted og mange jernsager har sikkert været smedien. Indridsede bogstaver (russiske) og tal fandtes på en del træsager, der var godt bevarede i den frosne jord, og gennem disse meddelelser ved man, at stationen i alle tilfælde var i brug ved midten af det 18. århundrede.

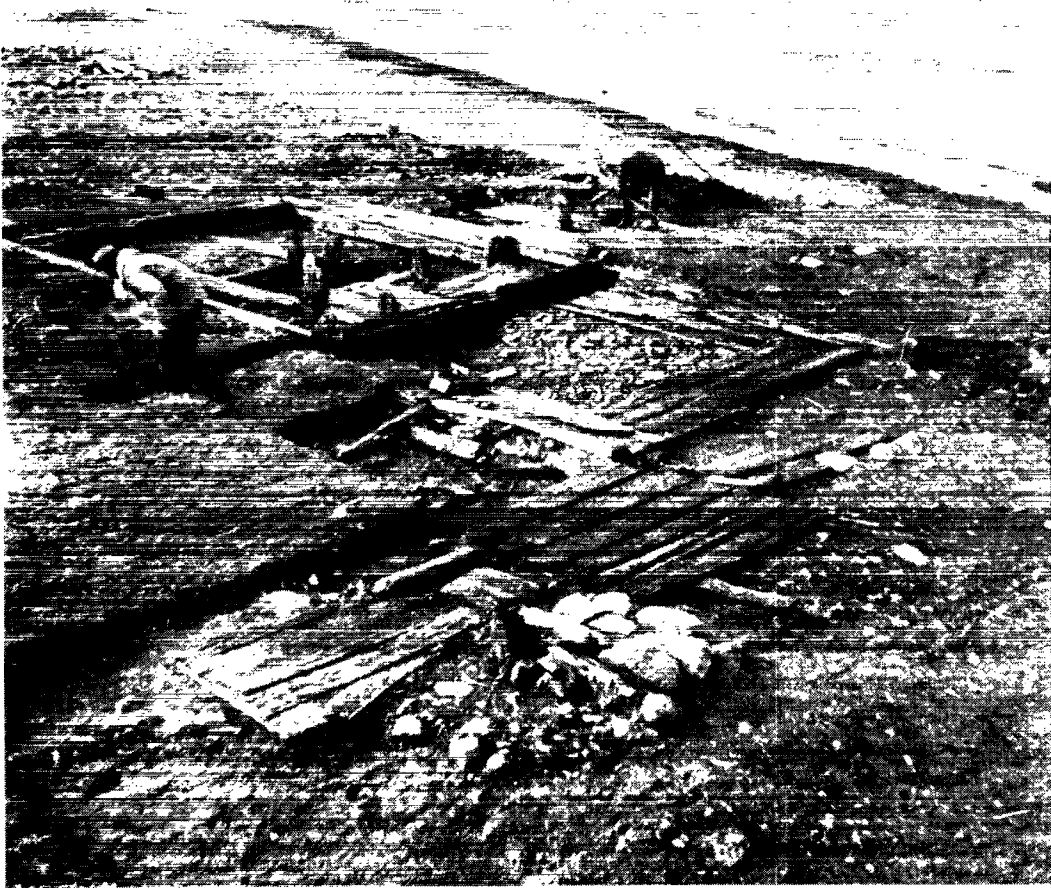
Omkring selve beboelseshuset lå rester af, hvad der formodes at have været et forrådshus på pæle, og en pælestub ved skrænten ned til fjorden, mellem denne og huset, har sikkert været et kors. Sådanne græsk-katolske kors opsatte de gamle fangstfolk, der iøvrigt ofte skal have været raskolnikere, for at beskytte anlægget mod alle de lurende farer og for at skaffe god fangst. En af de værste farer var skørbugen. Denne sygdom krævede sine ofre og har sikkert ansvaret for mange af de grave, der ligger nær russehytterne. Skørbugen var personificeret som en gammel kone, der ved sine 11 kønne søstres hjælp forledte jægerne til at sove, bare sove, ved at vise sig i deres drømme i skikkelse af konen eller kæresten hjemme i Nordrusland. (Træthed er et karakteristisk symptom på skørbug.) Grumanthunden* var landets største og frygteligste magt, hvis gunst dog kunne vindes, og vandt man den, var man sikker på den allerbedste jagtlykke. Grumant-hundens uhyre brændevinstørst drev den ned til Nordkap, hvorfra den blæste skibe op til Svalbard, for der at gøre sig til gode med romfadene i strandingsgodset.

Disse forestillinger og flere andre lokale grumantmyter er overleveret til os af den russiske forfatter Charitonow, der på grundlag af de historier, han hørte af gamle mennesker i hvidehavsområdet, har skrevet en artikel om de gamle „Promyschleniks“ (erhververe) på Grumant. Mange af disse var iøvrigt Starovjezere, gammeltroende, der ifølge deres sekts regler har båret langt skæg og ikke har drukket kaffe og the eller røget tobak.

Op i 1800-tallet bliver grumantfarterne sjældnere, og i 1841 ved man, at de er stærkt på retur, idet kun to redere, en købmand og et gammeltroende kloster, har sendt både op.

Men allerede inden russerne helt holdt op med at drive grumantfangst viste de første norske fangstmænd sig på Svalbard - og nogle er der endnu. Fra de gamle nordmænd kender man mange dramatiske beretninger om nød og forlis, kulde og skørbug. Værst var de folk stillede, som gik i land fra fangstskuderne for at jage eller samle æg og dun, hvis pludselig indsættende is, storm eller tåge afskar dem fra deres båd. De måtte klare sig med det sparsomme udstyr, man har med, når man går i land med skibsjollen for nogle timer, klare sig vinteren igennem i værste fald eller ro til Norge. Begge dele er praktiseret. Ja, det var hårde hunde, de

* Grumant er det russiske navn for Svalbard, en forvanskning af Grønland.

Udsigt over udgravningerne af den russiske fangststation ved Russekeila 1955.

Foto: Nellemann

gamle, men da naturen stadig er den samme, og motorer som bekendt upålidelige, er også vore dages ishavsgaster hårde halse, der stadig kommer ud for de sejge livtag med polarnaturen. Iøvrigt er der en del svalbardjægere, der også ind imellem har taget en tid i Østgrønland og på Jan Mayn som afveksling, eller tidligere også Novaja Zemlja. Men hermed er vi nået op til vort eget århundrede, der også på Svalbard står i industrikulturens tegn, og igen, ved det næste vendepunkt, gør en forskel gældende mellem Svalbard og Grønland, som har fået afgørende betydning for udviklingen: Svalbard har kul, mange flere kul end Grønland.